

Передмова

Гроші супроводжують людину впродовж усього життя. Людина заробляє, витрачає, вкладає гроші. Гроші — паливо світової економіки. Вони примушують обертатися колеса і турбіни, зводять хмарочоси й осушують болота, дають людям роботу і дарують розваги. Гроші об'єднують цілі країни, але вони можуть і спричинити війну. Різні світові валюти не тільки суперничають між собою, але й успішно співпрацюють, ніби вони — живі істоти, наділені розумом. Але самі по собі гроші — лише інструмент, користуючись яким можна досягти багатства і успіху. Гроші люблять лід та акуратність, але терпіти не можуть, коли їх на довгі роки зачиняють у задушливий темний ящик. Грошам потрібен рух: якщо спрямувати річище «грошової річки» у потрібний бік, то вона зросить родючі поля знань, здоров'я та довільля.

Багато чого не можна купити навіть за великі гроші — дружбу, кохання, повагу, почуття власної гідності і, звичайно ж, щастя. Ось тому кожна людина має навчитися правильно користуватися грошима, знати, як вони працюють, і правильно до них ставитися.

Ця книжка — путівник світом грошей. У ньому юний читач знайде не лише захопливу розповідь про грошові одиниці та грошовий обіг усіх часів і народів, але й корисні практичні поради, що в майбутньому допоможуть йому стати господарем, а не рабом грошей.

Що було «грошима» до грошей?

До появи грошей люди знали дар, обмін та борг.

Обмін виглядав просто: двоє людей обмінювалися товарами рівної вартості (наприклад, дрова можна було обміняти на збіжжя).

Принцип боргу теж цілком зрозумілий: людина давала у борг товар (наприклад, збіжжя) і зобов'язувалася в майбутньому повернути таку ж саму кількість товару або відробити свій борг — тобто створити власними зусиллями рівноцінну кількість товару.

4

Індіанці Південної Америки колись використовували в якості дрібних грошей какао-боби та листя тютюну.

Головною валютою за часів Київської Русі були шкурки хутрових звірів — вивірки, куніці.

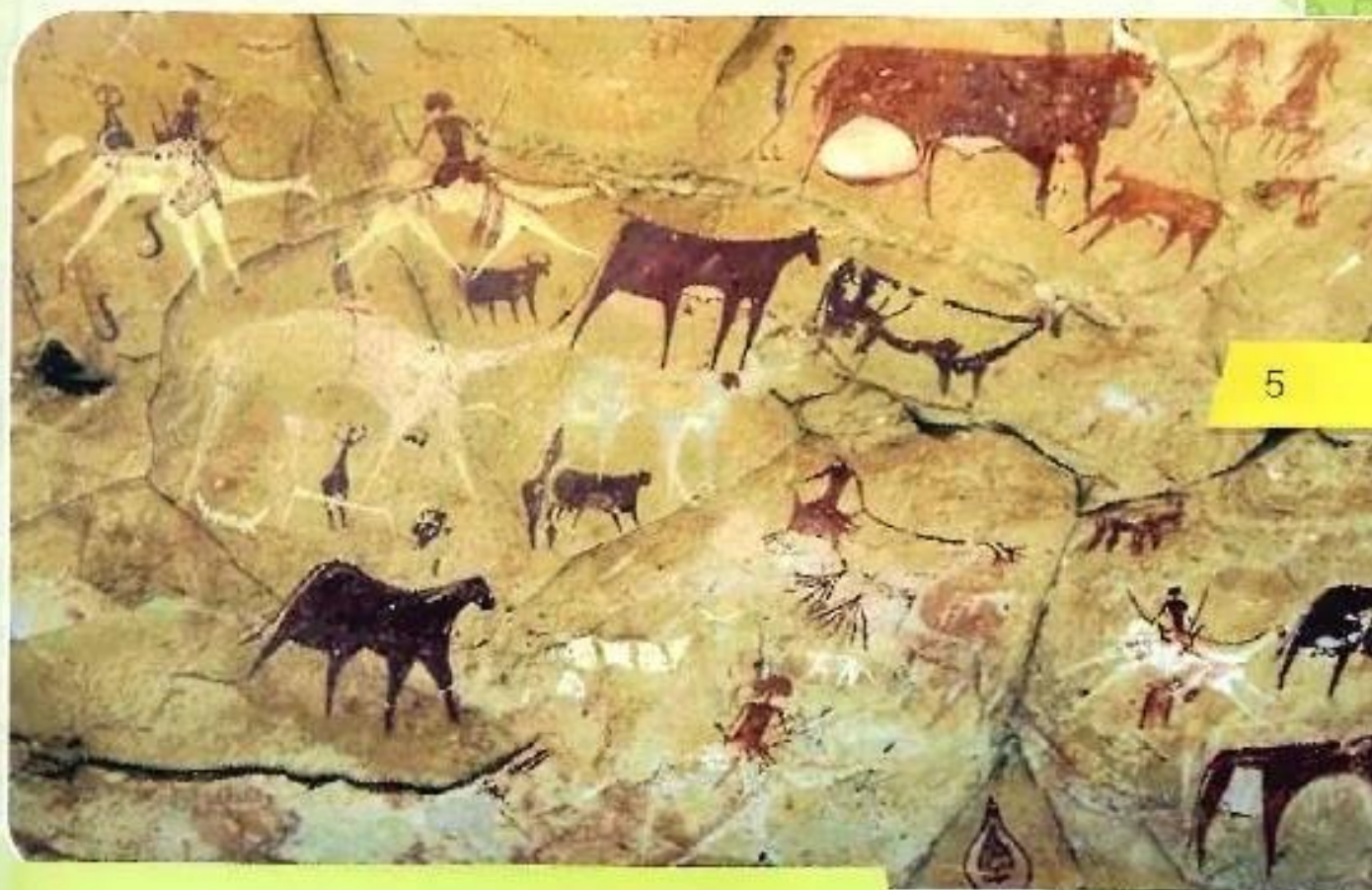

Зрозуміти, що таке дар, сучасній людині не так просто: це безплатна передача однією людиною іншій різноманітних товарів; при цьому дарувальник не погоджує жодних послуг або відповідних дарів від того, хто одержав дар.

Нині подібна практика так само існує в деяких частинах Тихоокеанського регіону — наприклад, на островах Кука. Значна частина діаспори тихоокеанських острів'ян, які мешкають у Новій Зеландії, Австралії та США, досі зберігають відносини, характерні для економіки дарування. Незважаючи на те, що їх залучено до ринкової економіки цих країн, деякі з острів'ян намагаються зберегти основи економіки дарування, такі як взаємні грошові подарунки або грошові перекази на батьківщину.

Рештки «економіки дарування» («дарономіки») існують і сьогодні — наприклад, безплатна роздача продуктів великими супермаркетами.

Найрозповсюдженішою формою грошей за всіх часів була худоба. Незалежно від економічної ситуації, у різні епохи саме корови, кози, бики, явці вважалися найбільшою цінністю, а багатієм називали того, хто мав найбільшу череду. А от у Давньому Китаї (II тисячоліття до нашої ери) у якості грошей використовувалися бронзові знаряддя праці та посуд. На них ставилася печатка, на якій було зазначено вартість, і, якщо є охота, можна було, наприклад, обміняти лопату на кілька мішків рису, а каструлю — на пару баранячих туш.

Сіль, збіжжя, худоба — «натуральні валюти»

До розповсюдження золота «грошима» часто слугували велика кам'яна сіль та збіжжя (ячмінь, рис). Це були ще не зовсім грошові одиниці — адже їх, на відміну від золота і срібла, можна вживати в їжу.

Сіль у давнину була дуже дорога. Попит на сіль завжди залишався високим, і видобуток не встигав за ним. Сіль видобували в кількох регіонах. Це виробництво було дуже трудомістким. Значну частину солі одержували тоді випаровуванням морської води. Щоб доправити сіль споживачеві, споряджали цілі каравани. А потрібний був цей продукт для додавання в їжу, консервування м'яса у спекотному кліматі; крім того, домашні тварини теж мали потребу в солі.

У Давній Месопотамії за три тисячі років до нашої ери «натуральною валютою» (її ще називають «товарними грошима») був ячмінь. Найменшою рахунковою одиницею був сикль (шекель) — вага 180 ячмінних зернин (близько 11 грамів). З часом на сиклі почали зважувати срібло.

Випарювання солі в Індії.

Слово «гроші» походить від німецького «гроше», а те, у свою чергу, від латинського «гросус денаріус» — «великий денарій»); так упродовж восьми століть називалися монети кількох європейських країн. У княжій Русі-Україні головною грошовою одиницею була гривна — зливок срібла. Гривна дорівнювала 20 ногатам, 25 кунам (шкуркам куниці), 50 різанам (дрібним обрізкам гривни) або 150 векшам (шкуркам вивірки). За Середньовіччя та в Новий час в Україні використовувалися європейські монети — цехіни, дукати, талери. Карбувалася й місцева монета — наприклад, львівські «квартники» XIV ст. з латинським написом «монета руська».

Чому монети круглі?

У давнину зливки металів, що відігравали роль грошей, зазвичай мали видовжену форму, яку зберігали після грубого лиття. Але користуватися такими монетами було вкрай незручно: вирушаючи на базар, доводилося тягти на собі або вантажити на віз велику в'язку металевого «хмизу». Кругла ж монета займає набагато менше місця. Такі монети було зручно складати і носити в чересі на талії (так виглядали перші «гаманці») або мішечку.

Монета має лицьовий (основний) бік — аверс, та зворотний бік — реверс. Аверсом називають бік монети, на якому вказано її державну належність. Якщо такої ознаки немає, то аверсом вважається бік монети, протилежний тому, де вказано номінал (вартість).

Денарій із зображенням Юлія Цезаря, датований лютим — березнем 44 р. до н. е. На звороті зображено богиню Венеру.

8

Монета із зображенням Александра Македонського.

Першим правителем у світі, який наказав карбувати свій профіль на монетах, був Александр Македонський, а першим наказав розміщувати на монетах своє ім'я Юлій Цезар.

Японська монета у 100 мон.

Відомі сучасні колекційні монети у формі віяла (Китай), хреста (Ліберія), овалу (Туреччина), карти США (Острови Кука), листка конюшини і п'ятикутної зірки (Республіка Палау) тощо. Існують монети-трансформери, які можна перетворювати на об'ємні зображення, а також монети з різноманітними вставками (мармур, стрази, бурштин, цирконій, перли, діаманти, рідкісні метали — наприклад, ніобій), монети з голограмами.

Як рухаються гроші?

Гроші накопичуються, витрачаються, течуть. Це схоже на воду, що з водосховища рухається по водогону до кранів у багатоквартирному будинку.

Гроші безмежні у своїх можливостях — за них можна купити майже все що завгодно — але в той самий час їхня кількість обмежена: ніхто й ніколи не одержить усі гроші світу.

Гроші називаються активом. Слово «активність» загальнозрозуміле: це рух, діяльність. Гроші вміють працювати — майже як люди. Готівкові і безготівкові гроші рухаються: через банки вони перетікають від роботодавця до працівника, від покупця до виробника товару тощо. Гроші можна порівняти з кров'ю, що по судинах поспішає від серця до найвіддаленіших частин тіл, постачаючи їх киснем.

Гроші переходять з рук у руки, з одного банківського рахунку на інший, змінюючи власників. Ми платимо за товари та послуги, нам платять за виконану роботу або ж ми одержуємо прибуток від бізнесу, гроші збираються у значні суми і розпадаються на суми малі — усе це повторюється в найрізноманітніших поєднаннях багато-багато разів. Це й називається грошовим обігом.

Чим частіше гроші проходять свій складний шлях, тим краще для економіки.

24

На що людство витрачає найбільше грошей?

На Землі майже 8 мільярдів людей, і всі вони витрачають гроші. А грошей на нашій планеті дуже багато: однієї лише готівки, у перерахунку на долари, — близько 80 трильйонів. Ну а якщо підрахувати запаси дорогоцінних металів, різноманітні інвестиції (тобто вкладені кошти), електронні гроші і таке інше, то вийде близько квадрильйона доларів — це одиниця з п'ятнадцятьма нулями. Що-секунди на Землі відбувається 10 тисяч дрібних і одна велика фінансова операція.

Як же витрачають свої гроші численні земляни?

Необхідні витрати кожної людини і кожної родини pigлядають просто і зрозуміло, вони однакові для всіх людей:

- харчування;
- непродовольчі товари (одяг, техніка, побутові предмети);
- оплата комунальних послуг;
- оплата лікування;
- оплата освіти і дозвілля.

У розвинених країнах люди більше грошей витрачають на дозвілля й освіту, а у країнах, де є економічні проблеми, багато грошей іде на харчування.

Держава теж платить гроші. Основні видатки розвиненої держави — інфраструктура (у тому числі дороги та транспорт), соціальні виплати, медицина, освіта, оборона країни.

25

Витрати бувають необхідні, а бувають і зайві. Найпідступніші із зайвих витрат — ті, що вдають із себе необхідні. Наприклад, згідно з дослідженням, домашній тренажер затребуваний перший тиждень після покупки, що три тижні на ньому займаються час від часу, а потім він перетворюється на непотрібну річ. Так, займатися на тренажерах найкраще у спортзалі, з тренером і друзями: це набагато захопливіше й ефективніше!

Зміст

Передмова	3
Що було «грошима» до грошей?	4
Сіль, збіжжя, худоба — «натуральні валюти»	6
Чому монети круглі?	8
Мідь, срібло та золото	10
Старі-нові валюти світу	12
Фунт стерлінгів	12
Долар США	13
Франк	14
Песо	15
Марка	16
Єна	16
Рупія	17
Динар	17
Шекель	18
Екю	18
Валютний союз і євро	19
Федеральна резервна система США — «держава в державі»	20
Із чого складається ціна?	22
Як рухаються гроші?	24
На що людство витрачає найбільше грошей?	25
Як влаштовано банк?	26
Як охороняють гроші?	30
Банківські картки	32
Де зберігається золото?	34
Сейф — незламний і неспалимий	36
Звідки взялася свинка-скарбничка?	38
Скарби — не тільки в піратів	39

Купюри зовсім нічого не коштують?	40
Як правильно рахувати купюри?	41
Цінні папери	42
Як гроші виникають «з нічого»	43
Інфляція — «роздування»	44
Непрості закони економіки	45
Час — гроші або гроші — час?	46
«Покажи мені свої гроші, і я скажу, хто ти»	47
«Крипто» означає «прихований»	48
Електронні гроші та електронні гаманці	50
Фальшиві гроші	52
Вигадані гроші	54
Грошові афери	56
Вуличне грошове шахрайство	58
Гроші для колекції	60
Грошові забобони	62
Скільки коштує...	64
Скільки коштує людина?	64
Скільки коштує річка?	65
Скільки коштує слон?	65
Скільки коштує пташка колібрі?	65
Скільки коштує острів?	65
Чи існують безцінні речі?	65
Говоримо про гроші з малюками	66
«Монополія» та інші ігри для дітей і дорослих	68
Казино — «гра випадку»	70
Лотерея — державний азарт	72
Найбагатші люди	74
Незнайдені скарби	78
Знайдені скарби	84
Що таке багатство і бідність?	88

